

CONSONANTISMUL

Privit în ansamblu, sistemul consonantic al graiurilor cehe vorbite la Elena, Bigăr, Gîrnic, Ravensca și Șumița nu diferă de sistemul consonantic al limbii cehe comune; la fel ca în ceha comună, consonantismul graiurilor cercetate prezintă, de pildă, neutralizarea opoziției fonologice de sonoritate (E. *pluch*; B., R., G., Ș.; *pouch* „plug” — ‘z *dvouma* ‘*plouhama*, B. I, „cu două pluguri”, *šel z plouhem vorat*, G. III, „s-a dus să are cu plugul”; *zup*, E. II, G. II, B. I, II, R. I, Ș. II „dinte” — ‘ze *zubu*, E. II „din dinte”; *chlif*, Ș. I, II „grajd” — *f chlivje* Ș. II „în grajd”), fenomene de asimilare a sonorității (E. V: *vodafki* „cununie”; *podafki*, G. II, „furcă de lemn pentru fin”, ‘*f tomle mñesice*, S. II, „în luna aceasta”).

Dintre principalele trăsături fonetice care caracterizează graiurile cehe bănațene sînt de notat următoarele:

1. Conservarea unor urme ale vechiului *l* velar: în poziție finală și înainte de consoană lichida *l* prezintă un slab caracter velar: *prátel* (pl. gen., E. I) „a rudelor”, *vzal* (G. IV) „a luat”, *púl* (E. I) „jumătate”, *umřel* (B. IV) „a murit”, *melčte*! (G. I, II) „tăceți!”, *Pelnařuc* (B. II, IV), nume de familie, *žluna* (G. II, IV) „specie de ciocănitoare”.

2. Căderea lui *l* velar în cuvinte ca: *žuna* (B. IV) „specie de ciocănitoare”, *poštař* (E. II; G. I, II) „pernă”.

3. Pierderea totală sau parțială a caracterului fricativ al palatalei *j* înainte de *i*- (*i* la începutul cuvîntului): *iskra* (E. II) „scînteie”, ‘*dobri* ‘*itro/dobritro* (E. II, III, IV) „bună dimineața”, *irík* (R. I) „lăstun”, *idlo* (E. II) „mîncare”, ‘*dočista* ‘*ináč* ‘*mluvjeji* (E. I) „vorbesc cu totul altfel”, *iinda* (E. VI) „alădată”. Dispariția lui *j* a fost consemnată, de asemenea, în cuvîntul *ešte* (E. II, III; G. I, II; B. I, II; R. II, Ș. I) „încă, mai”. Același fenomen are loc și în cazul cînd *j* se află înainte de consoană: *sem* (E., B., G., R., Ș.) „sînt”, *gdi pudeš?* (E. II, IV) „cînd vei merge?”, *pučit* (Ș. II) „a împrumuta”.

Înainte de celelalte vocale, fricativa palatală *j* apare totdeauna: *jetel* (E. VI) „trifoi”, *jalovice* (E. VI) „vișea, junincă”, *jorgan* (R. III) „plapumă” (împrumut din rom.). La Sf. Elena și Bigăr am înregistrat *jarmara* (E. I, II, III; B. I, II) „dulap”, iar la Ravensca și Șumița *almara* (R. I, II; Ș. I, II) cu același sens.

4. Palatala *đ* urmată de consoană trece la fricativa palatală *j* în cuvîntul *buďte*: *buďte řicho*! (G. IV) „liniște!”.

5. Rotacizarea lui *đ* precedat de o vocală și urmat de o consoană sonoră sau a lui *d* intervocalic. Acest tratament, care apare atît în dialectul ceh central¹, cît și în cel sud-vestic², este bine reprezentat în graiurile cehe din Banat: *đerek* (Ș. I, II) „moș, unchiaș”, *đereček* (Ș. I, II), „diminutiv de la precedentul, *svarba* (E. II) „nuntă” (sinonim cu mai des folositul *veselka*, E. I), *borejř* (R. IV) „ba bine că nu!”, slavă domnului!”, *herbabi* (E. II) „mă-tase”, *herbabnej* (E. II, III) „de mătase”, ‘*zaplařil* ‘*arvokata* (R. III) „a plătit

¹ Vezi J. Haller, *op. cit.*, p. 56, 70.

² Vezi J. Voráč, *op. cit.*, p. 45; B. Havránek, *op. cit.*, p. 141.